

Kadınların İç Mimarlık Mesleğine Yönelimi Üzerine Bir Araştırma*

Tomurcuk Işıl Pınarcı

Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Nilay Ünsal Gülmez

Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Başvuru tarihi/Received: 20.04.2017, Kabul tarihi/Final Acceptance: 12.03.2018

Öz

Batı dünyasında iç mimarlığın bir meslek olarak kendini gerçekleştirmesinde ilk nesil kadın dekoratörlerin önemli rolü olmuştur. Türkiye özelinde ise mesleğin gelişiminde gerek eğitsel gerekse uygulama alanında kadınların öncü bir rol üstlendiği söylenemez. Buna rağmen son yıllarda kadın iç mimarlık öğrencilerinin sayısında önemli artış gözlenmektedir.

Bu araştırma öncelikle ilgili literatürü ve yerel arşivleri kullanarak dünyada ve Türkiye’de kadının iç mimarlık mesleğinin ortaya çıkışı ve gelişim süreçlerinde ne derece etkin ve etkili olduğunu anlamayı; ardından söz konusu artışın boyutlarını YÖK, Yükseköğretim Bilgi Sistemi, İç Mimarlar Odası, BAU kayıt bürosu ve diğer kurumlardan elde edilen niceliksel verilerle değerlendirmeyi ve son olarak gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmelerle kadınların son yıllarda iç mimarlığa artan yöneliminin nedenlerini ortaya koymayı hedefler. Mezuniyet aşamasına gelen öğrenciler, uygulamacı ve akademisyen aktif iç mimarlar ve öncü iç mimarlarla gerçekleştirilen görüşmelere ait bulgular, mesleğe yönelim nedenleri, meslek algısı, mezuniyet sonrası tercihler ve son olarak toplumsal cinsiyet ve tasarım temel kategorileri altında tartışılacaktır.

Abstract

First generation women decorators had a leading role in the emergence of interior architecture as a profession in the West. However, within the context of Turkey, women did not act as pioneers of the profession in the emergence and development of the discipline neither in education nor practice. Despite this fact, recently the number of women interior architecture students is gradually increasing.

This research aims at understanding to what extent women had been active and influential in the emergence and development of the profession in the Western World and Turkey in the first place. Then it evaluates the scale of increase mentioned above in the number of women students through quantitative data obtained from YÖK (Higher Education Institute of Turkey), Higher Education Information System, Chamber of Interior Architects, BAU registration office and other institutions. And finally, the research intends to reveal the reasons of women’s motivation towards interior architecture profession via semi-structured interviews. The findings of the interviews conducted with senior students, active academics, practicing interior architects and pioneers of the profession will be discussed under four main categories: motives of heading towards the profession, the perception of the profession, post-graduation preferences and lastly gender and design.

Anahtar Kelimeler: İç mimarlık eğitimi, kadın iç mimarlar

Keywords: Interior architecture education, woman interior architects

Giriş

Tasarım alanında mimarlık tarih yazımı çok eski dönemlere uzanır ve mesleğin tarihsel gelişimine bakıldığında kadının hiç bir zaman öncü rol üstlenmediği, mesleğin hem yazınsal alanda hem de uygulamada son yıllara dek erkek egemen bir kurguda kendini gerçekleştirdiği görülür. Oysa uzun yıllar topyekûn tasarım anlayışı doğrultusunda her şeyden sorumlu ‘mimar’ın ve mimarlığın alanına hapsolan ve başlangıcı 19. Yüzyılın ikinci yarısına dayanan iç mimarlığın tarih yazımı İngiltere, Amerika ve Kıta Avrupa’sında mesleğin doğuşunda ve kendini gerçekleştirme mücadelesinde kadının öncü bir rol üstlendiğini ortaya koyar. Her ne kadar modernizm akımının da etkisiyle bugün bilinen içeriği ile örtüşür biçimde iç mekân tasarımı olarak 1950’li yıllarda bir meslek olarak belirmeye başladıysa da (Pile, 2009), dünya genelinde Candace Wheeler, Ella Anderson de Wolfe (Elsie de Wolfe) gibi isimlerin tasarım dünyasına kendilerini ilk dekoratörler olarak tanıtması (Lees-Maffei 2008, 1-18) bu çalışmanın üzerine temelendiği kadının iç mimarlık mesleğindeki öncü rolünün önemli dayanaklarından. Bunlar arasında özellikle Elsie de Wolfe 1905 yılında New York City’s Colony Club projesinin iç dekorasyonu için profesyonel olarak bir kontrata imza atan ilk meslek

insanı olarak özel bir yere sahiptir (Massey 2008, 128). Tasarım alanı içinde beliren ve ‘mimarlığın’ aksi bir gelişim gösteren bu sıra dışı durum, toplumsal klişelerin insanlara biçtiği cinsiyet rollerinin erkeği dış dünya/dışarı, kadını ise iç dünya/içerisi ile özdeşleştirilmesi ile doğrudan ilintilidir. İç mimarlık mesleğinin kendini gerçekleştirmesi sürecinde kadınların üstlendiği etkin rolün yanı sıra, çalışma kapsamında kadın iç mimarlar özelinden mesleğe bakılacak olmasının bir diğer önemli gerekçesi ise son yıllarda Türkiye’de iç mimarlık bölümlerinde okuyan kadın öğrencilerin sayısındaki hissedilir artıştır. Yapılan araştırma mesleğin eğitiminde gözlenen kadın sayısındaki artışın nedenlerini ve söz konusu artışın uygulamaya ne oranda yansıdığını ortaya koymayı da hedeflemektedir.

Bu çerçevede makale kapsamında öncelikle ilgili literatür ve yerel arşiv kaynakları taranarak kadın iç mimarların önce dünyada sonra Türkiye’de iç mimarlık mesleğinin gelişiminde ne derece etkin ve etkili oldukları incelenecektir. Ardından Bahçeşehir Üniversitesi kayıt bürosu, İç Mimarlar Odası kayıtları, YÖK ve iç mimarlık bölümü barındıran üniversitelerin web sayfalarından elde edilen ve yükseköğretim bilgi sisteminden filtrelenen verilerle Türkiye’de kadınların mesleğe

artan yönelimine dair gözlemler istatistikî olarak değerlendirilecek, hem iç mimarlık eğitimi hem de profesyonel hayatta yıllar içindeki değişim grafik bir dille ifade edilecektir. Son aşamada mezuniyet aşamasına gelen öğrenciler, uygulamacı ve akademisyen aktif iç mimarlar ve öncü iç mimarlarla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin içerik analizlerine dayanarak mesleğe yönelimin nedenleri ortaya konacaktır.

Dünyada İç Mimarlık Mesleğinin Ortaya Çıkışı ve Kadının Rolü

20. yüzyıla gelinceye kadar iç mekân düzenlemesi büyük oranda döşemeci ve mobilyacıların tavsiyeleriyle ilerlemiş, I. Dünya Savaşı'na dek dekorasyon neredeyse antika ticareti ile birlikte anılmıştır. İç mekân dekorasyonunun önem kazanması I. Dünya Savaşı sonrası sosyal ve ekonomik dönüşümle mümkün olmuş, bir süre toplumun üst sınıfları için bir statü ve ekonomik güç göstergesi olarak algılanmıştır. İç mekân dekorasyonunun kadınlar için kabul edilebilir bir meslek olarak ortaya çıkışı da yine bu döneme rastlar. Massey (2008, 123) mesleğin o günkü biçimiyle doğasında yer alan istisnâ rolünün hatta mesleği icra edenle özdeşleşen 'sırdışlığın' kadınların bu alanda kendilerini göstermelerine ve başarılı olmalarına katkı sağlamış olabileceğini ifade eder.

19. yüzyılın son çeyreği ve 20. yüzyıl başı aynı zamanda Britanya'da kadın hakları hareketinin başladığı ve kadın hakları için çalışmaların yapıldığı dönemdir. Bu dönemde Britanya'da Garrett ailesinden iki kuzen Agnes ve Rhoda ev dekorasyonu ile ilgili çalışmalar yapmış; 1876'da yayımladıkları *Suggestions for House Decoration in Painting, Woodwork and Furniture* (Resimde, Ahşap İşinde ve Mobilyada Ev Dekorasyonu için Öneriler) isimli kitaplarında bu ilgilerini profesyonel hayata taşımak için ilk adımı atmışlardır. Bu iki kadın daha sonra da Britanya'da kadınlar tarafından yönetilen ilk dekorasyon şirketini kurmuşlardır. Kadının alanı ve kadının misyonu konularının ateşli tartışmalara konu olduğu bu dönemde ev dekorasyonu gibi evi güzelleştirmeye

ilgili bir iş alanına kadınların el atması, pek muhtemeldir ki öteden beri 'ev'le özdeşleştirilen 'kadın' algısıyla örtüşmüş ve tartışılacak bir konu olarak görülmemiştir (Crawford, 2011).

Dekorasyon çalışmalarının Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk adımları Candace Wheeler tarafından atılmıştır. Wheeler'in yazdığı *Interior Decoration as a Profession for Women* (Kadınlar İçin Bir Meslek Olarak İç Dekorasyon) isimli kitap 1895 yılında yayımlanmıştır. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında iç mekân düzenlemesi veya dönemsel tabirle iç dekorasyon mesleğinin aslında o dönem mimarlık mesleğine yapılan eleştirilerin bir sonucu olarak ortaya çıktığı öngörülebilir. Yazar Edith Wharton ve mimar Ogden Codman 1897 yılında birlikte çıkardıkları *Decorative Houses* (Evlerin Dekorasyonu) başlıklı kitaplarında özellikle dönemin mimari yaklaşımını eleştirmiş ve mimarların iç mekâna, iç mekân mobilyasına, özellikle konut projelerinde iç mekân detaylarına önem vermediklerini, dolayısıyla iç mekânı ve kullanıcıyı önemsemediklerini ifade etmişlerdir. (Gürel 2014, 21-26).

İç mekân dekorasyonuna yönelik olarak 20. yüzyılın başlarında iki farklı grup ve anlayış gelişme göstermeye başlamıştır. İlki kendilerini gelenekselciler olarak adlandıran gruptur. Bu grup yüzyıllardır alışlagelmiş bir anlayışla iç mekânı görsel olarak düzenleyerek süsü/bezemeyi ön plana çıkaran çalışmalar yapmışlardır. Gelenekselcilerin ilk temsilcisi olan Elsie de Wolfe 1904 yılında New York'ta bir dekorasyon mağazası açmış ve ardından profesyonel olarak dekoratörlük yapmaya karar vermiştir. Wolfe, 1907 yılında açılan Colony kulübün iç dekorasyonunu yapmasıyla birlikte kısa sürede üne kavuşmuştur. Her ne kadar gelenekselci olarak nitelendirilse de Wolfe o güne kadar tasarlanmış erkeklere ait kulüplerin ağır, kasvetli atmosferini taklit etmektense gündelik yaşama daha çok hitap eden bir yaklaşım benimsemiş, (Munhall, 1999) bir başka deyişle mekânı Viktoryen dönem özelliklerinden arındırarak daha rahat, havadar, aydınlık, açık renklerin

* Bu yazı Bahçeşehir Üniversitesi İç Mekan Tasarımı yüksek lisans programında Tomurcuk Işıl Pınar tarafından Yrd. Doç. Dr. Nilay Ünsal Gülmez yürütücülüğünde Eylül 2016'da tamamlanan tez çalışmasına dayanmaktadır. Tez devam ederken, konuyla ilgili ancak bu çalışmada yer alan görüşme bulgularını içermeyen erken dönem kısa bir taslak 16-17 Haziran 2016 tarihinde İTÜ Taşkışla'da düzenlenen 'İç Mimarlık Lisansüstü Çalışmalar Sempozyumu-1'de sunulmuş ve konferans kitabında basılmıştır. Bkz. İç Mimarlık Lisansüstü Çalışmalar Sempozyumu-1, Cenker Matbaa: İstanbul, s. 189-198

de kullanıldığı görece hafiflemiş bir iç mekân tasarlamıştır (Massey 2008, 126-127). Wolfe'un yanısıra Elanor Brown, Nancy McClelland, Ruby Ross Wood, Betty Joel ve Syrie Maugham da (Massey 2008, 126-133) Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Britanya'da iç mimarlığın profesyonel bir meslek olarak varolmasına katkı sağlayan önemli figürlerdir.

İkinci anlayışı benimseyenler ise yeni olanı ortaya çıkarmayı hedefleyen, geleceğe yönelik araştırmalar yapan gruptur. Bu grup yenilikçiler olarak adlandırılmaktadır (Tate ve Smith 1986, 235; Kaptan 1998, 69). Elsie de Wolfe ile aynı dönemde ABD'de profesyonel olarak iç mimarlık alanında da çalışmalar yapan Frank Lloyd Wright yenilikçilerin ilk temsilcisi olarak bilinmektedir. Wright her ne kadar tasarımlarıyla iç mimarlığın modernleşmesine önemli katkı sunmuş ve yapının dışından çok iç mekânının gerçeği yansıttığını savunmuşsa da (Tate ve Smith 1986, 245-246; Kaptan 1998, 70) erkek egemen mimarlık ekolünden gelmektedir ve iç mekân tasarımını mimarinin bir uzantısı olarak gören anlayışın temsilcilerindendir. Bu bağlamda mesleğin ayrı bir alan olarak belirmesi ve uzmanlaşma sürecine kadın dekoratörlerin katkısı büyüktür.

Türkiye'de İç Mimarlık Mesleğinin Gelişimi

Batıdan farklı olarak Türkiye'de iç mimarlığın meslek olarak ortaya çıkışında ve gelişiminde kadının etkin ve öncü bir rol üstlendiği söylenemez. İç mimarlık daha çok eğitim üzerinden ve Batı'nın örnek alınmasıyla kendini gerçekleştirmiştir. Türkiye'de iç mimarlık eğitimi ilk olarak 1882 yılında sanatçı ve sanat tarihçisi Osman Hamdi Bey tarafından kurulan ve ilk açıldığı yıllarda resim, heykel ve mimarlık öğretimi veren Sanayi-i Nefise Mektebi'nde 1924 yılında Dekoratif Sanatlar Bölümü içinde bir atölye olarak başlamış, iç mimarlık bölümü 1929 yılında Avusturyalı Philip Ginther şefliğinde tezeyinat (süsleme) şubesinin (bölümü) uzmanlık dalı olarak kurulmuştur (Gürel 2014, 21). Mesleğin eğitimi alanındaki bu ilk adımı 1957'de Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar

Okulu'nun (DTGSO) ve okul bünyesinde ilk bölümlerden biri olarak İç Mimarlık ve Mobilya Tasarımı Bölümü'nün kurulması izlemiştir. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi profesörlerinden Sabri Onan ve Stuttgart Güzel Sanatlar Akademisi profesörlerinden Adolf Schneck'in kurucu üye olarak görev aldığı DTGSO iç mimarlık bölümü Bauhaus ekolü etkisinde öğrencilerini eğitmeye başlamıştır (Gürel 2014, 22). Böylece Sanayi-i Nefise Mektebi'nde kuruluş yıllarında benimsenen Fransız ve İtalyan ekolünden sonra, yeni ve farklı bir bakış açısıyla, Orta Avrupa Bauhaus ekolünün eğitim sistemi çerçevesinde iç mimarlar yetiştirilmeye başlanmıştır (Ünansal 2014, 32-33).

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Fransız ve İtalyan, DTGSO'nun da Bauhaus ekolü temelinde kurulmuş olmasından Türkiye'nin iç mimarlık eğitiminde Batı ile işbirliği içinde olduğu anlaşılmaktadır (Ünansal 2014, 35). Türkiye'de iç mimarlık eğitimi 1980'lerin ikinci yarısına kadar İstanbul'da bu iki okulda verilmiştir. 80'lerin ikinci yarısında Ankara sahneye çıkmış, önce 1985'te Hacettepe Üniversitesi'nde ardından 1987'de Bilkent Üniversitesi'nde aynı adla 'İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümleri' açılmıştır (Url 1, Url 2).

İç mimarlık mesleki eğitimi için atılan ilk temellerden sonra Türk iç mimarlar profesyonelleşebilmek amacıyla örgütlenme kararı aldılar. 1954 yılında Türkiye'de mimarların Mimarlar Odası'nı kurmalarının, iç mimarların da bu alanda çalışmaya başlamalarında etkili olduğu söylenebilir. 1954 yılında Dâhili Mimarlar Derneği kurulmuştur. Bu derneğin 1976 yılında kurulan İç Mimarlar Odası'nın temeli olduğu bilinmektedir (Resim 1).

Bu araştırma kapsamında görüşülen ve Akademi'de 1958-1961 yılları arasında öğrenim gören Kadir Şengül (2016) derneğin kuruluş döneminde yaşanan zorlukları şu şekilde dile getirmiştir:

“...Sonunda biz Ankara'da yedi kişi toplanabildik. Bu yedi kişi bazen, çünkü hepimizin de bir cumartesi pazarı var. Evli olanlar veya çoluğu ço-

Resim: 1

Dahili Mimarlar Derneği 11 Mart 1967 tarihli kongre daveti (Milliyet gazetesi arşiv, 10 Mart 1967)

cuğuyla geçirmek istiyor. Böyle olunca bazen toplanılıyor bazen toplanılmıyor.... Ama bu zorluklar öyle veya böyle aşıldı yavaş yavaş. Sonra o iki başlılık ayrıldı. Tatbiki Güzel Sanatlar ki şimdi Marmara diye geçiyor. Akademi, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi önce birbirlerine hayır işte o değil de bizimki daha iyi... Sonra ben yok dedim. Tavrımı koydum. Arkadaşlarla da belirli şeylerde anlaştık. Çoğunluğu elde edince Tatbiki'den de arkadaşları alınca biraz daha sayımız arttı. Ama yönetim kurulu halen yedi kişi, genel kurul yapmaya kalktığımızda bazen genel kurulda bir kişi ya rahatsız oluyor, biri gelemiyorsa, hükümet komiseri denetleme yapar seçimlerde, rica ederdik onlardan bari siz şey tamamlansın onların adına imza atın diye. Böyle kuruldu yani çok zor kuruldu. Çok zor ve sonunda gene bir Akademi'den mimar ağabeyimiz Selçuk Milar onun odaya kaydını yaptırabilmek için önce Mimarlar Odası marifetiyle, Mimarlar Odası bünyesinde kurulsun; Mimarlar Odası bünyesinde kurulduktan sonra da iç mimarlık mesleğinin ayrı bir odası olsun şeyinde bir öneri getirmiş mimarlar odasının toplantısında. Baştan kabul edilmek gibi bir şeyi de olmamış ancak maddenin sonunda bunu ileriki yıllarda görüşülmek üzere koymuşlar. Ve biz o yüzden 1976 yılına kadar bunu ister istemez beklemek zorunda kaldık. Ve 76'da odayı kurduk."

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de iç mimarlık mesleki unvanından önce 1920-1930'lu yıllarda, hatta 1950'lere dek dekoratör unvanı kullanılmaktaydı. Resim 2'de bir örneği görülen ilanlardan 1960'larda dahi dekoratörlüğün kısa süreli bir kurs sonrası yapılabilecek uluslararası geçerliliği olan bir meslek olarak tanıtıldığı görülmektedir. Dekoratörler daha çok iç mekânı süsleyen/bezeyen, mobilya, kumaş seçimleri yapan kişiler olarak algılanmaktaydı ve dekoratörlük kurumsal bir eğitim alma zorunluluğu gerektirmeyen bir iş olarak görülüyordu. Bir müddet dekoratör ve dahili/mimar ifadeleri birlikte hatta birbirinin yerine kullanılmış ve bu süreçte iç mimarlık mesleği bir kimlik mücadelesi sürdürmüştür. Gürel'in de (2014, 22-23) ifade ettiği gibi 1976'da İç Mimarlar Odası'nın kurulmasıyla birlikte dünyayla eş zamanlı olarak dekoratör ifadesi ve kimliği Türkiye'de de resmen terk edilmiştir. Genel olarak iç mimarlık mesleğinin profesyonelleşme (şekil 1) ve eğitim (şekil 2) süreçlerine baktığımızda dünyada ve Türkiye'de birbirlerine paralel olarak gelişme gösterdikleri görülmektedir. Batı ile Türkiye arasında mesleğin ortaya çıkışında ve gelişim sürecinde önemli bir farklılık kadının bu bağlamda Türkiye'de etkin bir rol üstlenmemiş olmasıdır. Akademiye ilk kayıt olan öğrenci listelerine bakıldığında durumun kadın öğrenciler açısından hiç de iç açıcı olmadığı görülmektedir. 1927-1928 eğitim öğretim yılında Sanayi-i Nefise

Resim: 2

Dekoratör ve Desinatör yetiştiriliyor
(Milliyet gazetesi arşiv, 9 Ekim 1960 ve
1 Ekim 1961)

Mektebi'nin Güzel Sanatlar Bölümü'ne kayıt yaptıran 31 öğrencinin sadece 8'i kadındı (Cezar 1983, 30). Dolayısıyla kadın öğrenci sayısının erkek öğrenci sayısının dörtte biri kadar olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde DTGSO'nun İç Mimarlık ve Mobilya Bölümü'ne ilk kayıt yaptıran 21 öğrencinin içinde hiç kadın yoktu. Çünkü bölümün adından da anlaşılacağı üzere müfredatta mobilya tasarımına özel bir vurgu vardı ve ilk yıllarda başvuruların eğitimli marangozlar olmaları bekleniyordu (Ak 2008, 102). Bu da açıkça kadın adayların dışlanmasına neden olmuştur. Bircan Ak'ın kapsamlı araştırmasına bakıldığında Tatbiki'nin kuruluş ve gelişim aşamasında 1967 yılına kadar yönetimde hiçbir kadının yer almadığı; 1968-1975 yılları arasında ise Tatbiki'de ders vermiş 21 öğretim elemanından sadece 6 tanesinin kadın olduğu anlaşılmaktadır (Ak 2008). Buradan hareketle, Türkiye'de iç mimarlık eğitimine kadınların yöneliminin bölümün ülke içindeki tanınırlığı ve gelişimiyle doğru orantılı olduğu öngörülebilir (Olcay 2012, 27).

İç Mimarlık Mesleğine Kadınların Yönelimi Üzerine Bir Araştırma

Yapılan tarihsel okumalar dünyada iç mimarlık mesleğinin ortaya çıkışında kadınların ne kadar etken ve etkili olduğunu göstermiştir. Türkiye'de ise mesleğin

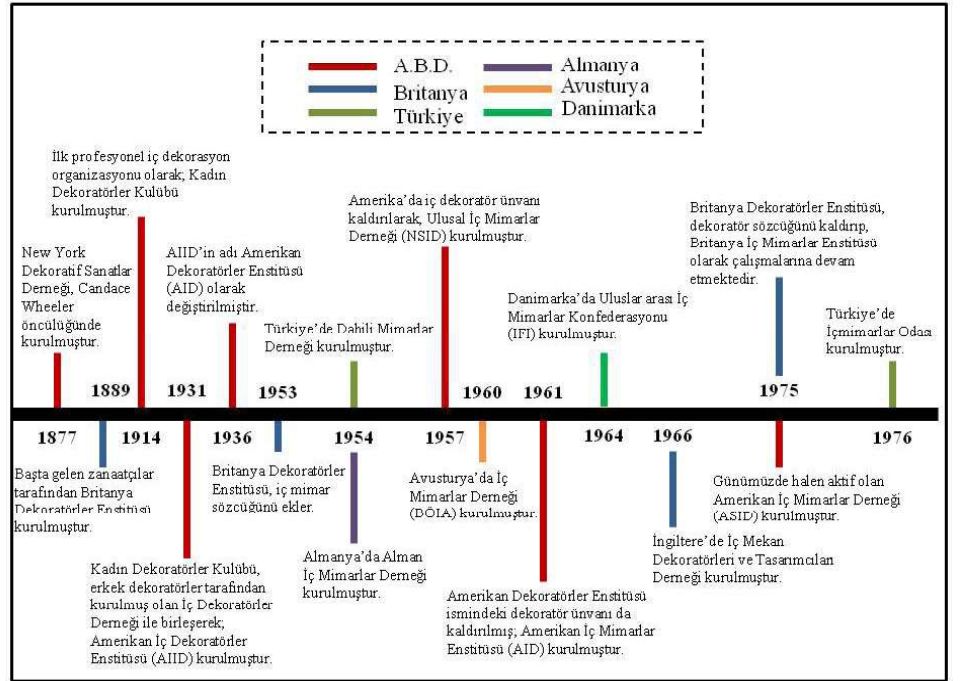
ortaya çıkışına ve ilk uygulamacılarına bakıldığında kadın figürlerin etkinliğinden söz etmek mümkün değildir. Buna rağmen son yıllarda giderek daha fazla sayıda kadının iç mimarlık mesleğine yönelmesi dikkat çekicidir. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'de iç mimarlık bölümlerinde son yıllarda kadın öğrenci sayısında gözlemlenen artışın boyutları ve nedenleri ortaya konacaktır. Yanı sıra kadın öğrenci sayısındaki artışın mesleğin uygulama sahasına aynı oranda yansımadağı düşünülmektedir. Bu husus da araştırmanın temel motivasyonlarından biri olmuştur.

Araştırmanın Yöntemi

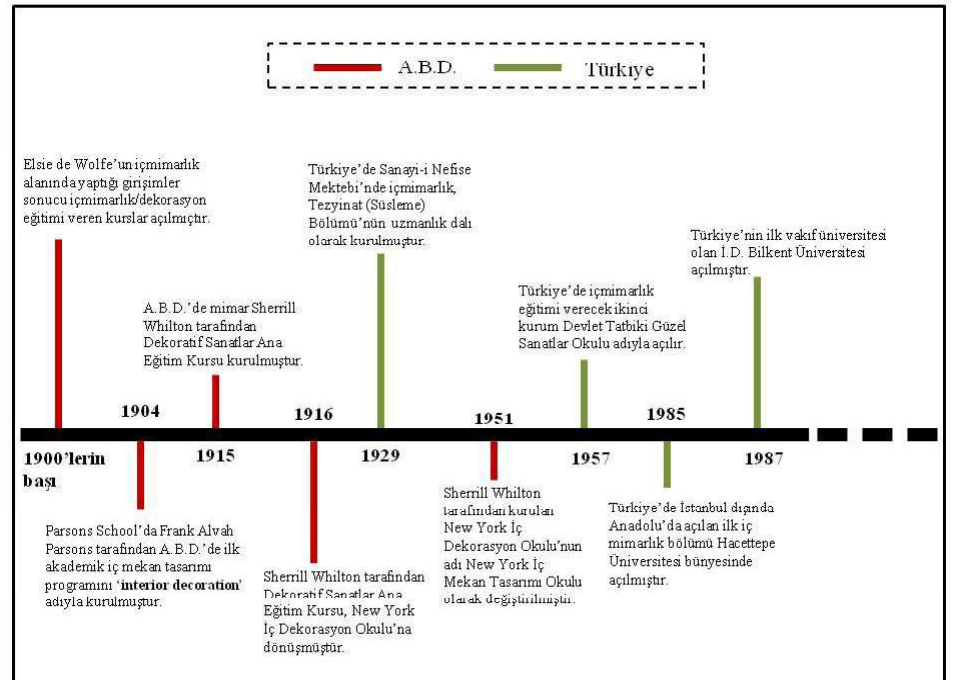
Araştırma kapsamında mesleğin kendini gerçekleştirmesinde kadının rolünü odağına alan literatür ve arşiv taramasının ardından, öncelikle gözleme dayalı öngörülerin sınanması amacıyla İç Mimarlar Odası, Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), Yüksek Öğretim Bilgi Sistemi (YBYS), Bahçeşehir Üniversitesi (BAU) kayıt bürosu gibi kurum ve kuruluşlardan elde edilen istatistiki veriler analiz edilmiştir. Bu niceliksel analizi takiben, kadınların iç mimarlık mesleğine son yıllarda gösterdiği giderek artan ilginin ve yanı sıra kadın iç mimarların mezun olduktan sonraki mesleki tercihlerinin nedenlerini öğrenmek

Şekil: 1

Dünya ve Türkiye'de iç mimarlık mesleki gelişiminin zaman çizelgesi (Gura 2000, Kirkham & Sparke 2000, Massey 2001, Edwards 2011, Pottgiesser 2011, Gürel 2014)

Şekil: 2

Dünya ve Türkiye'de iç mimarlık eğitim kurumlarının kuruluş zaman çizelgesi (Kaptan 1998, Munhall 1999, Üniversitelerin internet siteleri 2015-2016)

amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler için oluşturulan örneklem iç mimarlık son sınıf öğrencileri, halen akademisyen ya da uygulamacı olarak mesleğe devam edenler ve öncü iç mimarları kapsamaktadır.

Yurtdışındaki Benzer Çalışmalar

Bu çalışma yürütülürken dünyada benzer

bir eğilim olup olmadığını anlamak amacıyla iç mimarlık eğitiminde yakın tarihte kadının durumu ve/ya cinsiyetin tasarım odaklı mesleklerin tercihine etkisi ile ilgili araştırmalar incelenmiş; özellikle ABD'de konuyla ilgili benzer çalışmalar rastlanmıştır. Örneğin Thomas Jenkins (1982, 118-122) farklı tasarım alanlarına (mimarlık, iç mimarlık, şehir planlama, moda

	1972 BLS		1976-1977 Cincinati U.	
	Kadın (%)	Erkek (%)	Kadın (%)	Erkek (%)
Mimarlık	5	95	10	90
İç mimarlık	50	50	84	16
Şehir planlama	15	85	12	88
Moda tasarımı	60	40	96	4
Endüstriyel tasarım	13	87	19	81
Grafik tasarımı	30	70	56	44

Tablo: 1

1972 BLS verileri ile 1976-1977 öğretim yılında Cincinati Üniversitesi öğrenci sayısı verilerinin karşılaştırılması (1972 ve 1976 yılına ait veriler yazarlar tarafından tabloleştirilmiştir).

tasarımı, endüstriyel tasarım ve grafik tasarımı) ait cinsiyet farklılıklarını incelemeyi; bu meslek gruplarına kadınların ve erkeklerin farklılaşan yönelimlerini/ilgilerini ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu bağlamda, Jenkins önce 1972 yılı BLS (*Bureau of Labor Statistics*) ulusal mesleki istatistik birimine ait veriler, ardından 1976-1977 öğretim yılında Cincinati Üniversitesinde okuyan tüm öğrencilere ait bilgiler üzerinden farklı tasarım alanlarına kadın ve erkek öğrencilerin yönelimlerini açığa çıkarmıştır (Tablo 1).

Veriler 1970'li yıllarda mimarlık, şehir planlama ve endüstri ürünleri tasarımı alanlarına erkeklerin daha yoğun ilgi gösterdiğini, moda tasarımı ve iç mimarlık alanlarının ise kadınlar tarafından tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Çok yakın tarihli veriler olmamasına rağmen BLS ve Cincinati Üniversitesi öğrenci sayılarında gözlemlenen farklılıklar Türkiye'de olduğu gibi ABD'de de kadınların eğitim sonrası aynı oranda iş hayatında var olamadıklarını göstermektedir (Jenkins 1982, 119-120).

2014 yılında Charlene Ruff tarafından yapılan güncel bir başka araştırma ise Arizona Devlet Üniversitesi'ndeki iç mimarlık eğitiminde gözlemlenen cinsiyet dengesizliğine odaklanmıştır. İç mekân tasarımı (*interior design*) bölümünde 2013 yılında eğitim gören 158 öğrencinin sadece yüzde 10'u (16 öğrenci) erkek, yüzde 90'ı kadındır (Ruff 2014, 1). Toplumsal cinsiyet konusunun üzerinde duran bu çalışma, kadın ve erkek öğrencilerin bölüm seçerken toplum tarafından etki altında kaldıkları düşüncesinden yola çıkmaktadır. İç mekân tasarımı ana bilim dalının erkekler tarafından neden az tercih edildiğini anlamayı hedefleyen Ruff da (2014, 14) yaptığı

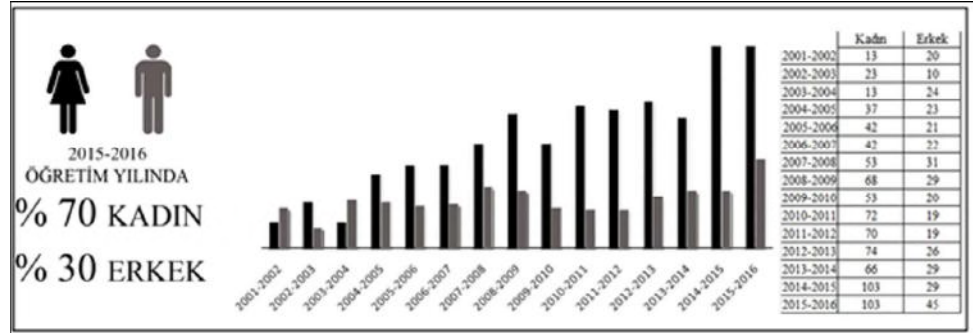
literatür araştırması sonucunda Amerikan tarihinde iç mekân tasarımı/iç mimarlık ve dekoratörlüğün kadın hegemonyası altında ortaya çıkan bir meslek olduğu sonucuna vardığını ifade etmektedir. Yapılan görüşmeler sonucunda erkeklerin iç mekân tasarımı tercih etmemelerinde toplum tarafından mesleğin tam olarak tanınmıyor olmasının yanı sıra televizyon programlarında çoğunlukla 'gay' tasarımcıların iç mimar olarak gösterilmesinin de etkili olduğu anlaşılmıştır. Ruff'un görüştüğü 12 öğrenciden 5 tanesinin öncelikli tercihinin mimarlık olması da program adının kişiler üzerinde etkisi olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Ayrıca görüşme yapılan 6 öğretim görevlisinden 2'si tarafından bölüm adı iç mimarlık iken erkek öğrenci sayısının daha fazla olduğu bilgisi aktarılmıştır (Ruff 2014, 25). Ek olarak araştırma öğrencilerin üçte birinin (4) tam olarak ne istediklerini bilmeden bölüme geldiklerini ortaya koymuştur. Toplumsal cinsiyet ve tasarım üzerine yapılan bazı çalışmalarda kadın ve erkeklerin farklı düşünme biçimleri geliştirdiklerine dair bulgulara rastlansa da öğretim üyeleriyle yapılan görüşmelerde kadın ve erkek öğrencilerin çalışmalarında cinsiyet farklılığının gözlemlenmediği belirtilmiştir. (Ruff, 2015, 30) Ruff'un araştırmasının sonuçları büyük ölçüde bu çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir. Örtüşen yönler sonuç kısmında tartışılacaktır.

Niceliksel Veriler Işığında Türkiye'deki Genel Durum

Yazarların kadın öğrenci sayısındaki hissedilir artışa dair gözlemleri öncelikli olarak BAU öğrenci işlerinden elde edilen istatistiki bilgilerle desteklenmiştir. BAU'da İç Mimarlık Bölümü'nün açıldığı 2001-2002 öğretim yılından günümüze ka-

Şekil: 3

BAU İç Mimarlık Bölümü öğrenci cinsiyetlerinin yıllara göre dağılım grafiği (Bahçeşehir Üniversitesi Öğrenci İşleri, Kasım 2015)

dar bölüme kayıt olan öğrencilerin cinsiyet grafiği Şekil 3' deki gibidir. Grafikten anlaşılacağı gibi kadın öğrenci sayısı 2004-2005 yılından beri istisnasız olarak erkek öğrenci sayısından fazladır. Sonraki yıllarda da kadın ve erkek öğrenci arasındaki sayısal farkın git gide açıldığı yine bu grafikten okunmaktadır. Grafiğe göre asıl kırılmanın 2008'de olduğu, kadın ve erkek öğrenci sayıları arasındaki oransal farkın giderek açıldığı söylenebilir.

Mimarlık okullarında giderek arttığı gözlenen ve BAU özelinde elde edilen verilerle de desteklenen kadın iç mimarlık öğrencileri ve dolayısıyla mezun sayısındaki artışın uygulamaya aynı oranda yansıyor yansımadığını anlamak için İç Mimarlar Odası kayıtlarına başvurulmuştur. İç Mimarlar Odası'nın kurulduğu 1976 yılı içerisinde odaya kayıt olan 46 üyenin 10 tanesinin kadın iç mimar olduğu anlaşılmaktadır. 1976 yılından

günümüze 5'er yıllık periyotlar halinde Oda'ya kayıt olan kadın erkek iç mimar üye sayıları Şekil 4'de verilmiştir. Kasım 2015 itibarıyla odaya kayıtlı toplam üye sayısı 3430'dur ve bu sayının yüzde 52'si erkek, yüzde 48'i ise kadın üyelerden oluşmaktadır. Grafikten okunduğu üzere İç Mimarlar Odası'na yeni kayıt olan kadın-erkek üye sayısında 2011 yılına kadar önemli bir fark görülmezken ilk kez 2011-2015 yılları arasında kadın iç mimar sayısının erkek iç mimar sayısını geçtiği anlaşılmaktadır.

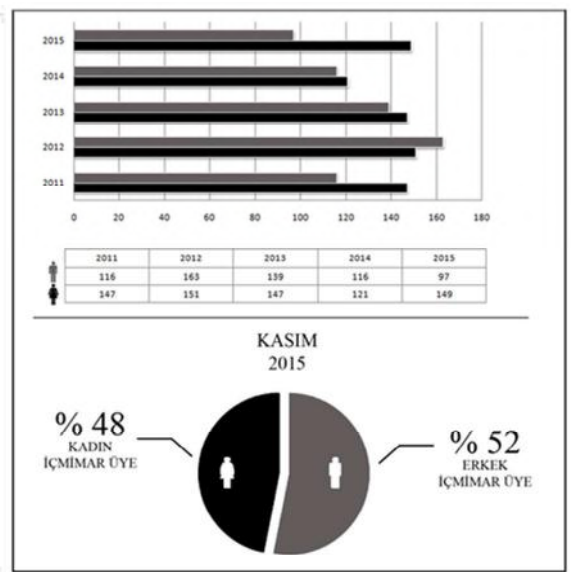
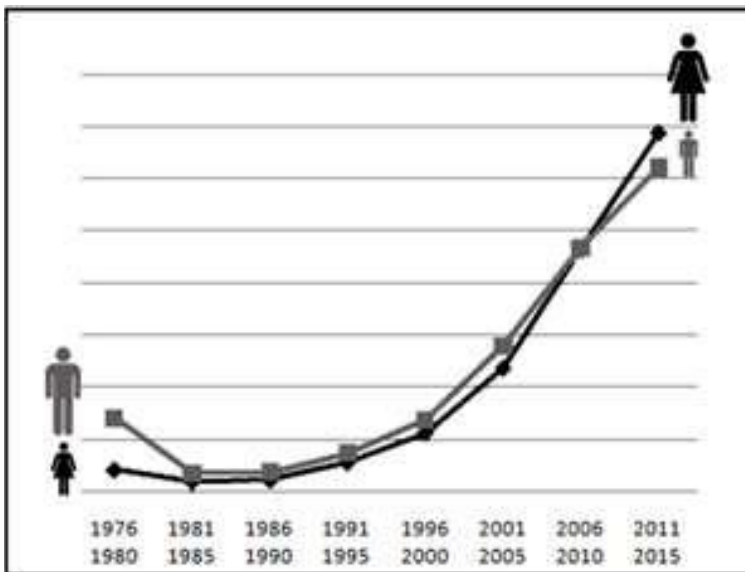
Ancak Şekil 5'de detaylı olarak gösterildiği üzere 2015 yılına kadar İç Mimarlar Odası'na kayıt olan kadın iç mimar sayısının erkek üye sayısından çok da fazla olduğu söylenemez. Bu bilgiler iç mimarlık eğitimi alan kadın sayısına oranla aktif olarak iç mimari uygulaması yapan kadın iç mimar sayısının aynı hızda artmadığını düşündürmektedir.

Şekil: 4

5'er yıllık periyotlarla İç Mimarlar Odası'na kayıt yaptıran yeni üyelerin cinsiyet grafiği (İç Mimarlar Odası, Kasım 2015)

Şekil: 5

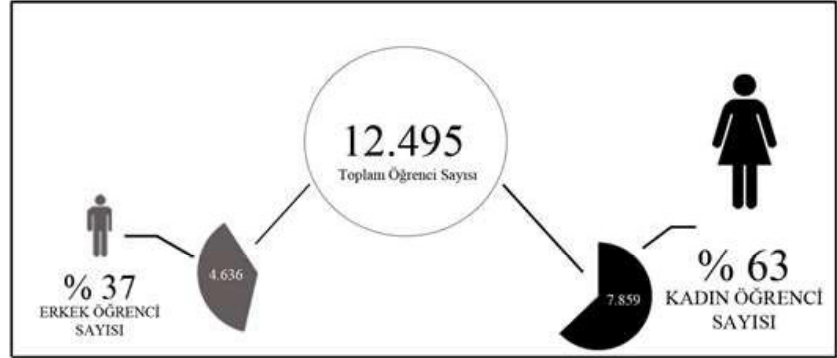
2011-2015 yıllarında İç Mimarlar Odası'na kayıt yaptıran yeni üyelerin cinsiyet dağılım grafiği (İç Mimarlar Odası, Kasım 2015)

Araştırma kapsamında üniversitelerdeki öğrenci sayılarıyla ilgili olarak tek bir üniversite ile sınırlı kalmamak için daha fazla veriye doğrudan YÖK'ten ve YBYS'den ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak veritabanlarında eski verilerin bulunmaması ve araştırmanın yürütüldüğü sırada YÖK'te 2015-2016 öğretim yılına ait güncel bilgilerin de olmaması nedeniyle sadece 2014-2015 öğretim yılına ait bilgilere ulaşılabilmektedir. Elde edilen veriler doğrultusunda Türkiye genelinde 2014-2015 öğretim yılında aktif olarak iç mimarlık eğitimi veren 49 üniversitedeki toplam öğrenci sayısı 12.495'dir. 2014-2015 öğretim yılında Türkiye'de iç mimarlık eğitimi alan kadın öğrencilerin oranı %63 erkek öğrencilerin oranı ise %37'dir (Şekil 6).

YÖK'ün 2016 yılı istatistiklerine göre bünyesinde iç mimarlık eğitimi veren üniversite sayısı 83 iken 2014-2015 öğretim yılında aktif olarak eğitim veren fakülte sayısının 49 olduğu görülmüştür. (2016 Temmuz, Ağustos aylarında Türkiye genelinde on beş üniversite kapatılmıştır. Kapatılan üniversitelerin içinde beş tanesinin iç mimarlık bölümü barındırdığını belirtmek gerekir. Ancak söz konusu tarihte çalışmanın istatistiki analizlerinin tamamlanmış olmasından dolayı bu üniversitelerin kapanmış olması göz ardı edilecektir). Türkiye'de iç mimarlık eğitimi veren kurumların yıllara göre artışı Şekil 7'den takip edilebilir.

Öğrenci sayılarındaki kadın-erkek cinsiyet oranlarının (İç Mimarlar Odası verilerine göre) mesleğin uygulama alanına aynı oranda yansımadağı gözlemi üzerine kadın iç mimarların mezun olduktan sonraki tercihlerini incelemek için yine YBYS istatistiklerine başvurulmuştur. YBYS tarafından oluşturulan ve fakülteler bazında kadrolu iç mimarlık öğretim üye sayılarını içeren tablolar birleştirilerek yeni veriler elde edilmiştir. Bu verilere bakarak mezun olan kadın iç mimarların uygulamada yer almak yerine akademide kalmayı tercih ettiklerini destekleyen sonuçlar ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Şekil 8'de de görüldüğü gibi ülke genelinde iç mimarlık bölümlerinde kadrolu olarak çalışan akademisyenlerden yüzde 69'u kadındır. Bu oran YBYS'nin 2014-2015 verilerine göre iç mimarlık

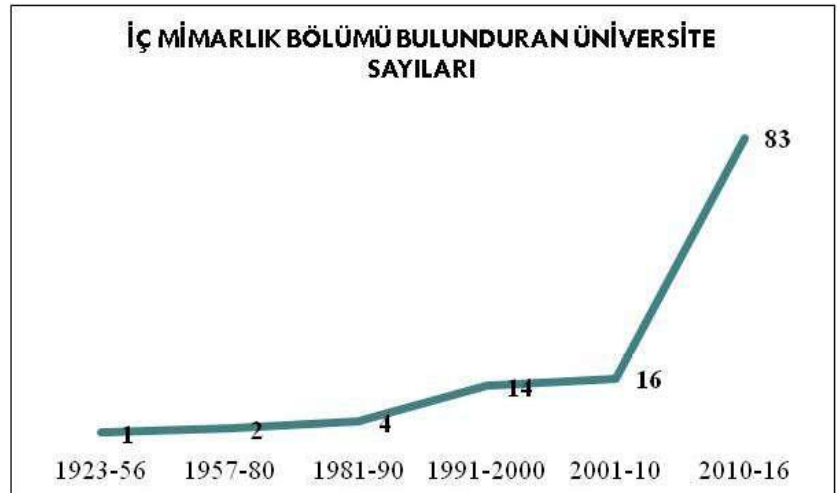
eğitimi alan toplam öğrenci sayısı içindeki kadın öğrencilerin oranından (yüzde 63) fazladır. Ancak bu akademisyenlerin ne kadarının iç mimar kökenli olduğu bilgisine ulaşılamamıştır.

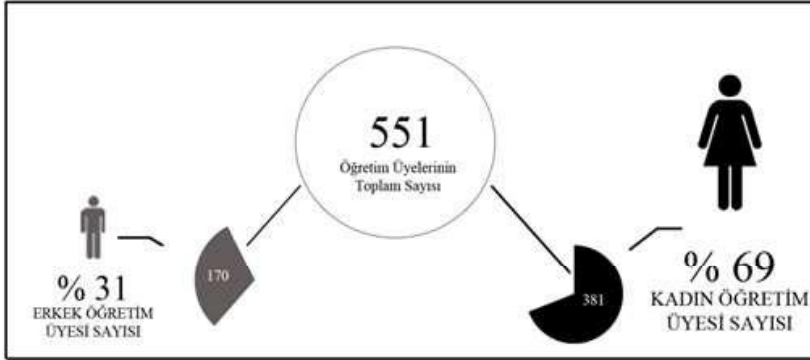
Niteliksel Araştırmanın Bulguları

Sayılarla Türkiye'deki genel durumun ortaya konmasının ardından belirlenen örneklemle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 17 kişiden oluşan katılımcılar üç gruptan oluşmaktadır: 2015 - 2016 öğretim yılında BAU İç Mimarlık Bölümü'nde öğrenim gören son sınıf öğrencileri (4 kadın, 2 erkek) 1980 - 1998 yılları arasında farklı üniversitelerde iç mimarlık eğitimi alan akademisyenler ve uygulayıcı iç mimarlar (4 kadın, 1 erkek) ve 1980'lerden önce Türkiye'de iç mimarlık eğitimi alıp mesleğin gelişimine katkısı olmuş öncü iç mimarlar (4 kadın, 2 erkek). Araştırmaya erkek bakış açısının da dahil edilmesi amacıyla sadece kadın iç mimarlar ve iç mimar adaylarıyla değil her grupta erkek iç mimarlar/iç mimar adaylarıyla da görüşülmüştür.

Şekil: 6
Türkiye genelinde 2014-2015 öğretim yılında iç mimarlık eğitimi alan öğrencilerin cinsiyet dağılımları (YÖK, Şubat 2016)

Şekil: 7
Türkiye'de iç mimarlık eğitimi veren kurumların sayısının yıllara göre artışı

Şekil: 8
Türkiye genelinde kadrolu iç mimar
öğretim üyelerinin cinsiyet dağılımları
(YÖK, Şubat 2016)

İçerik analizi uygulanan verilerden elde edilen bulgular mesleğe yönelim nedenleri, meslek algısı, mezuniyet sonrası tercihleri ve son olarak toplumsal cinsiyet ve tasarım temel kategorileri altında tartışılacaktır.

Mesleğe Yönelim Nedenleri

Lise mezuniyetinin ardından bireylerin üniversitelerin iç mimarlık bölümlerini tercih nedenlerinin başında sanata, çizime olan sevgileri ve ilgilerinin geldiği anlaşılmaktadır. Bu noktada; iç mimarlığın sanata görece daha yakın bir disiplin olarak algılandığı ve bireylerin tercihlerinde, mesleğe ilgilerinde bu algının da önemli rol oynadığı söylenebilir. Türkiye’de tüm meslek tercihlerinde olduğu gibi iç mimarlık mesleğinin tercihinde de üniversite sınav başarısı çok etkilidir. Özellikle mimarlık bölümünü kazanamadığı için iç mimarlık okumayı tercih eden bireylerin fazlalığı göze çarpmaktadır. Bu veri Ruff’un (2014) araştırma sonuçlarıyla da örtüşmektedir. Günümüz iç mimarlık öğrencilerinin yanı sıra bu araştırmada öncü iç mimar olarak adlandırdığımız 1980 öncesi iç mimarlık eğitimi alan iç mimarlardan da sınav başarısızlığı nedeniyle mimarlık yerine iç mimarlık okuduğunu belirtenler olmuştur.

“Lise son yıllarında Mimarlık, Sahne Tasarımı, İç Mimarlık, Endüstri Tasarımı dalları arasında karar vermeye uğraşıyordum. Mimarlık sınavı için fizik, kimya dallarında yetersiz kalacaktım. Sahne Tasarımı dalı yok gibiydi, o da Endüstri Tasarımı gibi ancak yurtdışında olabilirdi. İç Mimarlık bölümü uygulamalı olarak

Tatbiki Güzel Sanatlar’da olduğunu hocalarım söylemişti.” (ÖNİMK4)

Genç yaşta keşfedilen özel yeteneğin iç mimarlık bölümü tercihinde ve eğitim sürecindeki başarıda etkili olduğu yadsınmaz. Görüşmeler üniversite öncesi eğitimlerinde hatta çocukluktan itibaren bu yetenekleri keşfedilen bireylerin sanatla ilgili bölümlere yönlendirildiğini ortaya koymuştur. Türkiye’de iç mimarlık eğitiminde öncü rol üstlenmiş iki kurumun, bugünkü isimleriyle MSGSÜ İç Mimarlık Bölümü ve Marmara Üniversitesi İç Mimarlık Bölümleri’nin 2017-2018 öğretim yılına dek yetenek sınavı ile öğrenci almaları bu bağlamda önemlidir. [YÖK tarafından 2017-2018 öğretim yılı itibarıyla iç mimarlık ve endüstri ürünleri tasarımı programlarına merkezi yerleştirme ile öğrenci alınmasına karar verilmiştir (Eylül 2016 tarihli YÖK kararı)] (Urf 3). İç mimarlık disiplini Türkiye’de tarihsel süreçte kendini gerçekleştirme mücadelesinde hem ölçek hem de içerik açısından yer yer üst üste düştüğü mimarlık ve endüstri ürünleri tasarımı disiplinleri içinden bazı zorluklar ile karşılaşmışsa da bir arayüz olarak kendine yer açmayı başarmıştır. İç mimarlığın bu ‘arada’ pozisyonu kendi içinde bir özgürlük alanı yaratır. Bugün iç mimarlık bölümleri gerek bağlı bulundukları fakülteler, gerek isimleri, gerekse puan türü açısından önemli bir çeşitlilik arz eder. İç mimarlık bölümüne nasıl öğrenci alınması gerektiği konusu da ayrıca araştırılması gereken bir husustur. Yakın çevresinde mimarlık ya da iç mimarlık mesleğini yapan insanların bulunmasının kişilerin iç mimarlık mesleğini tercihlerinde etkili olduğu anlaşılmıştır. Bu mesleğe duyulan ilginin nedenlerinden biri de aile etkisidir.

Öncü iç mimarlardan değil ama onları takiben sonraki dönemlerde MSGSÜ, Marmara ve Bilkent gibi okullarda iç mimarlık eğitimi alan aktif iç mimarların arasında bu bölümü tanımadan bilmeden tesadüf eseri seçenler bulunmaktadır. 1980 öncesi eğitim alan bireyler arasında böyle bir gerekçeye rastlanmazken daha sonraki nesillerde bu gerekçenin öne sürülmesinin

nedenlerinin de sorgulanması gerektiği düşünülmektedir. Aşağıda erkek bir aktif iç mimarın sınav başarısızlığı neticesinde meslekle tanışma hikayesi anlatılmaktadır. Burada dikkat çeken bir nokta da yine Ruff'un araştırma sonuçları ile paralel biçimde erkek iç mimar adayının içinde 'mimarlık' ifadesi geçtiği için mesleğe ilgi göstermiş olmasıdır.

"İç mimarlıkla tesadüf eseri tanıştım. Çok bilinçli bir tercih değildi yani. Ben endüstri meslek lisesi elektrik bölümü mezunuyum aslında. Sınıf arkadaşlarım biraz araştırdılar ya ne yapalım ne edelim çünkü biz elektrik mühendisi olmaya çalışıyorduk. Fakat kazanamadım birinci sene, ikinci sene tekrar denedim yine kazanamadım. Kazanamayınca işte arayışlar sürüyordu arkadaşlarla. Bir arkadaşım söyledi ya böyle bir bölüm var iç mimarlık bölümü. Mimarlık vardı aklımda benim ama çok da bilinçli değildim. İçinde mimarlık geçiyor diye iç mimarlığın ilgilendim. Son bir hafta kursa gidebildim hazırlık kursları var ya... Endüstri ürünleri tasarımı bölümü ve iç mimarlığı yazmıştım. İç Mimarlığı kazandım. Yani tamamıyla tesadüf." (AİME1)

Öğrenciler ve öncü mimarlar nezdinde iç mimarlık mesleğinin kadınlar tarafından daha fazla tercih edilmesinin nedeni toplumsal statü olarak ifade edilmiştir. Burada toplumsal statü üniversite mezunu olmak ve eğitim sırasında bir sosyal çevreye dahil olmak anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca toplumsal olarak iç mimarlığın popüler bir meslek olarak algılandığı değerlendirilmesi yapılmıştır.

"Ya başka okul sınavlarında başarı sağlayamayanlar, ya mesleğin içeriği hakkında tam bilgi sahibi olmayanlar ya da popüler bir meslek olmasından kaynaklı bir seçim oluyor." (ÖNİMK1)

Mesleğin Toplumsal Algısı

Tercih nedenleri mesleğin algısı ve tanınırlığı ile doğrudan ilgilidir. Geline nokta da halen iç mimarlık mesleğinin

toplum tarafından tanınır, kabul edilir bir meslek olmadığı görüşü hakimdir.

"Çok bilinen bir meslek olmadığını düşünüyorum o dönemde ve hala. Ben hiç işsiz kalmadım, demek ki istenen bir meslek olma özelliği de varmış. Bunca bölümün açılmış olması mesleğin bilindiği anlamına gelmiyor. Hala içeriği hakkında ve eğitiminin nasıl olması gerektiği noktasında yeterli bilgi olmadığını düşünüyorum. Mesleğin tanıtımı için Oda'mızla işbirliği yaptık, liselerimize gidip konuşmalar yaptık. Bu çalışmalar halen yapılıyor. Uygulama yapmayan kişiler iç mimarının tam da kapsamını kavrayamamış olabilir." (ÖNİMK1)

Her gruptan katılımcılar arasında bu görüşe karşıt düşünceler de mevcuttur. 1963 yılından beri iç mimarlık mesleğini icra eden Gözen Küçükerman yıllardan beri gözlemlediği değişimi şu şekilde dile getirmektedir:

"... ve ciddi bir yol aldı bu meslek bu ülkede diyorum. Çok önemli. Bana diyorlar ki sen mimar mısın, iç mimar mısın? Şoför bile iç mimar mısın diyor. Mimar mısın demiyor. Mimarlığın çok önünde, çok tuhaf bir şey dikkatimi çekiyor. Ben iç mimarım derim daima. İç mimar mı diyor. Mimar değil değil mi diyor. Çok enteresan. Mimar daha bilinen, daha belki de biraz kendini tüketmiş...." (ÖNİMK2)

Görüşülen iç mimarlar ve iç mimar adayları, mesleğin toplum tarafından 'dekorasyon' ile özdeşleştirilmesinin süregelen bir olgu olduğunu ifade etmişlerdir. Mesleğin ilk yıllarında kullanılan dekor, dekorasyon terimlerinin dünyada ve paralel olarak Türkiye'de iç mimarlık kabul gören bir meslek olma yolunda ilerlerken ve bezeme/süsleme odaklı yaklaşım yerini daha işlevsel ve mekânsal atmosferin tasarlanmasını odağına alan yaklaşımlara bırakırken, hem eğitim hem meslek alanında (dernek, enstitü, oda isimleri) geçerliliğini yitirdiği düşünülmektedir. Ancak yapılan görüşmelerde, iç mimarlığın toplumsal algısına dair yorumlarda

günümüz Türkiye'sinde halen bu algının varlığını sürdürdüğü, iç mimarlığın daha ziyade bezeme, süsleme gibi kavramlarla özdeşleşen 'dekorasyon' kavramı ile bir tutulduğu anlaşılmıştır.

"... çevrede genellikle iç mimarlığa karşı yanlış bir algı var. Yani böyle dekorasyon gibi... Hani herkes böyle herkes iç mimar bütün ev kadınları iç mimar onlara göre. Bu açıdan toplumu çok eksik buluyorum. Kesinlikle artık maddi durumu iyi bir insan bir ev yaptırırken gerçekten onu bir tasarım olsun diye değil çevresindekilere hava atmak için bir iç mimar tutuyor. Bence bu da bizim toplumumuzun eksikliği yani." (ÖİMK4)

Dekorasyonun yanı sıra iç mimarlığın mimarlıktan ayrılamaması/mimarlığın hegemonyasından kurtulamaması da halen bir sorun olarak görülmektedir.

"Hani yıllarca çevremde insanlar benim mimar olduğumu zannetti. Yani o iç sözcüğü hiçbir zaman içselleştirilemedi. Ve bir şekilde uzun seneler ya güzel sanatlarla ilgili biri olarak değerlendirildim hani ilk duyanlar için hatta çevremde de ya da mimar olarak değerlendirildim. O anlamda dediğim gibi bir bilinç söz konusu değildi... O noktada ya mimarlıkla ilişkilendiriliyor ya da dekorasyon kavramından kendini uzaklaştırmakta zorluk çekiyor... Yani iç mimarlık geçmişe göre daha çok biliniyor ama hiçbir zaman çok ne diyeyim hak ettiği yerde olamıyor. Çünkü çevresinde onu etkileyen çok fazla faktörler var. Yani hep ya mimarlığın hamiliğinde ya işte dekorasyonun hani hafifletirme şeyinde bir şekilde çok iyi hala yerini bulduğunu zannetmiyorum." (AİMK2)

Mezuniyet Sonrası Tercihler

Katılımcıların iç mimarlık eğitiminden sonra iç mimarlık projeleri yapmayı tercih ettikleri; görüşülen kişilerin yarısından çoğunun mesleklerini alanlarında sürdürdükleri/sürdürmeyi düşündükleri gözlemlenmiştir. Bir diğer dikkat çeken husus da meslekte genellikle küçük ölçekler ve ev

iç mekânlarının tasarımı ile özdeşleştirilen kadınların, tasarımcı olarak daha özgür hareket edebileceklerini düşündükleri ölçeklere ve programlara duydukları ilgidir.

"Yok ama aslında tam tersi ben daha çok restoran isterim. Daha büyük hacimleri yapmayı daha çok seviyorum. Çünkü daha çok uçabiliyorsun yani şimdi yani mesela bir otel yaptığında bir konsepti oraya çok iyi koyabiliyorsun. Bir evde bir insanın yani oradaki kullanıcının çok büyük kısıtlamaları var. İşte onun zevkine göre biraz gidiyorsun. Ama ben kendi zevkimi birazcık ayarlamak istiyorum yaptığım projelerde yani öyle bir hayalim var. Hani bunu Sinem yapmış diye gözüksün yani o simgesi olsun benim orda bir imzam olsun istiyorum." (ÖİMK3)

Beklendiği üzere kadınlar arasında akademisyenliğin de çok tercih edilen bir çalışma alanı olduğu anlaşılmıştır. Görüşülen tüm akademisyen olarak çalışmış/çalışmakta olan öncü ve aktif iç mimarların mezuniyetten sonra önce bir süre uygulama yaptığı daha sonra öğretim üyeliğine geçtiği bilgisine ulaşılmıştır. Genel olarak akademisyenliğin aslında ikincil bir tercih olduğu söylenebilir. Kimi akademisyen iç mimarlar öğretim üyeliğine geçtikten sonra uygulamadan tamamen uzaklaşırken kimileriye iki işi bir arada yürütmeye devam etmiştir.

Yeni nesil iç mimar adaylarının akademisyenliğe yönelme konusunda çok da istekli olmadıkları görülmüştür. Genel olarak lisans eğitimi sonrası bir yüksek lisans programına kaydolmayı hedeflemekle beraber iç mimar adayları bunun ana nedeninin alanlarında biraz daha özelleşme isteği olduğunu belirtmişlerdir. Görüşme yapılan yeni mezun iç mimarlık öğrencilerinin akademisyenlikle ilgili olumsuz görüşlerinin altında karşılaştıkları hocaların etkisi olduğu söylenebilir. Öğretim üyelerinin çoğunun uygulamada aktif olarak çalışmamalarından dolayı tasarımı uygulama koşulları arasındaki dengeyi kendilerine yeterli şekilde aktaramadıklarından şikayet etmişlerdir. Bu görüşü aktif ve öncü iç mimarlardan da aktaranlar olmuştur.

Bazı katılımcılar, hem uygulamada hem akademide yer almanın bir akademisyen için çok daha faydalı olduğunun özellikle altını çizmişlerdir.

Toplumsal Cinsiyet ve Tasarım

Katılımcılar tasarımcı tercihinde toplumsal statü ve iç mimarın cinsiyetinin işverenler tarafından dikkate alındığını ifade etmişlerdir.

“... bir defa müşterimiz öyle bir şey dedi. Kendisi erkek iki tane erkek mimarla bizim bir projemizi revize etmek üzere çalışmışlar. Sonra bize geri geldi ya dedi biz üç tane takoz adam bu işin içinden çıkamıyoruz. Bunu her göz hissediyor mudur bilmiyorum ama onlara faydası olduğuna inanıyorum.” (AİMK4)

Yapılan tarihsel okumalardan anlaşıldığı üzere dekorasyon/iç mimarlık Batı’da kendini gerçekleştirme mücadelesinde kadının öncü rol üstlendiği bir meslek olmuştur. Bu gelişmenin altında yatan kadının iç, içerisi ve iç mekânla özdeşleştirilmesi halen süregelen bir olgudur. Bulgular söz konusu algının Türkiye’de de yaygın olduğunu düşündürmektedir.

“İç mimarlık Türkiye’de son derece o soru çerçevesinde cevaplarsam kadınların yapabileceği meslekler arasında görülüyor zaten. Türkiye bence iç mimarlık konusunda kadınla karşılaşmaya, kadınla devam etmeye hazır bir toplum. Hatta iç mimarlık değil ‘iç dekorasyon’ filan...” (AİMK4)

Görüşme yapılan bir iç mimar aday erkek öğrencinin bölümlerindeki kadın öğrenci sayısının fazlalığı hakkında görüşü sorulduğunda verdiği cevap bu toplumsal algıyı destekler niteliktedir.

“Yuvayı dişi kuş yapar diye bir söz vardır ya hani belki de onun için bu bölümü seçiyor olabilirler” (ÖİME2)

Kadınların erkeklere nazaran daha disiplinli oldukları ve bunun iç mimarlık eğitiminde/mesleğinde başarılı olmalarına olanak sağladığı kanısı yaygındır.

“Kadınların iş takibi konusunda, iş takibi önemli bir şey daha iyiler

erkeklere göre. Erkekler dağınıklar kesinlikle onu söyleyebiliriz. Hani dışarıdan bakıldığında ilk söylenebilecek şey daha dağınık erkekler bir de daha tavizkâr olabiliyorlar. Yani bunlar benim özel tecrübelerim.” (AİME1)

Yanı sıra kadınların hayata bakış açıları- nın, gündelik yaşam rutinlerinin, hayatın her alanında daha detaycı olmalarının tasarım yaklaşımlarını etkilediği görüşüne ulaşılmıştır.

“Kızların düşünebildiği detaylar olabiliyor. Bu da aslında hayatımıza dahil ettiğimiz detaylar diye düşünüyorum. İşte saçımıza şekil vermek, üzerimize başımıza aslında hayatımıza dahil olan noktaları daha düzeltmeyi hedeflediğimiz noktalar. Bunu hayata bakış açımızda da kadınlar daha da özen verebiliyor ama erkeklerde o olmaya- biliyor. Tasarım açısından da daha düz bakabiliyorlar bazı noktalara. Detayda uygulamada görebilecekleri bir detay olabiliyor. Yani çok keskin bir çizgi yok ama farklar da var diyebilirim.” (ÖİMK1)

Kadın iç mimarların tasarıma yaklaşımlarında ‘süslemeye’ önem verdikleri düşünülmektedir. İşverenlerin daha ‘süslü’ daha özenli mekânlara sahip olmak amacıyla kadın iç mimarlarla çalışmayı tercih ettiklerine yönelik görüşler ifade edilmiştir. Ayrıca kadınların ister öğrenci olsun ister aktif çalışan iç mimar, tercihlerinin daha ‘feminen’ olduğu, erkeklere nazaran daha fazla estetik kaygısı taşıdıkları belirtilmiştir.

“Açıkçası şu an düşünüyorum da birazcık estetik kaygısına erkekler düşmüyor gibi daha böyle keskin çizgilerle tasarımları var gibi. Biz daha böyle bol seçenekten bir projeyi seçiyorsak onlar bu kadar çok seçenek düşünmüyor.” (ÖİMK2)

“Estetikte de bir şekilde E.’nin daha teknik baktığı olur canım niye olmasın işte filan dediği son derece daha yalın, kaba... Bir konuya ben daha bir dakika ya öyle olmaz! İnsan yaşayacak yani bu böyle olmaz diye daha yumuşak

daha feminen gözle yaklaşılabiliyorum.”
(AİMK4)

Burada kullanılan ‘feminen’ ifadesinin yumuşaklık, insancılık, duygusallık ve benzeri anlamları da içerdiği düşünülmektedir. Feminen/kadınsı tercihlerle (kavramsal ve biçimsel açıdan) ilgili ifade edilen yargının bir benzeri de bir erkek son sınıf öğrencisinden gelmiştir.

“...bir erkekle bir kızın proje yapımı adına farklılık şu: Bir müze yapımı aşamasında mesela erkek daha çok şeylere savaştı falan o tarz şeylere giderken bayan genelde ya oranın yöresel işleri ya da ne biliyim işte daha soft şeyler yapmak istiyor. Keskin çizgileri yerine daha kıvrımlı hep bunları görüyorum..” (ÖİME1)

Yapılan görüşmelerde kadın ve erkeklerin tasarım yaklaşımları ile ilgili tekrar eden ve dikkati çeken bir diğer algı da yukarıdaki alıntıda olduğu gibi kadınların daha yumuşak formları erkeklerin ise daha katı, düz çizgileri tercih ettikleri yönündedir. Erkeklerin tasarım yaklaşımlarında daha teknik, daha gerçekçi, daha tavizkâr oldukları görüşü hakimdir.

“Bir anekdot anlatıyım benim daha önce bir ortağım vardı. O da kadındı.... O şöyle derdi mesela abi mesela şuraya bir lavabo yapacağız diyelim. Konuşurduk falan, ben ustaya tarif ederdim. Ama tarif ederken de şimdi biliyorum oraya gelmez oradan o gideri gelecek o olacak, bu olacak falan yani bunun oraya gelmesi çok zor bir şey ve yapmakla yapmamak arasında vaz bile geçebilirsiniz yani o kadar zor bir iş, gerek yok öyle bir şeyi zorlamaya. O gelirdi işte ay usta şunu şuraya yapalım ne olur der ve giderdi yani ve o oraya giderdi yani bir şekilde olurdu. Şimdi benim o empati kurmam hani söyleyeceğim ustaya ama biliyorum ya başıma gelecekleri... Fazla gerçekçi oluyorsun. İşte o tavizlere fazla açık oluyorsun. Kadınlar onu çok düşünmüyorlar.” (AİME1)

Özellikle erkek katılımcılar tarafından erkeklerin üç boyutlu düşünme yeteneği

ve bilişim konularında kadınlardan daha başarılı oldukları düşünülmektedir.

“Çocuk olarak yetismekten dolayı erkekler daha çok bilgisayar oyunlarına daha yatkın oldukları için programlara da daha yatkın oluyorlar. Daha kolayına geliyor. Kızlar daha çok dergi karıştırdıkları için tasarımcıları takip ediyorlar işte moda dergileri olsun ev dergileri olsun her konuda tasarım alanına erkeklerden daha vakıflar.”
(ÖİME1)

Aktif uygulama yapan kadın iç mimarlara cinsiyetlerinden ötürü her hangi bir zorluk yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda; tasarımcılar, tasarım yaklaşımlarını kadın ve erkek ayrımı yapmadan konuşmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

“Yani ben kendimi tanımlarken hiç kadın erkek hani biraz daha cinsiyetsiz bakmayı tercih ettim yıllarca hani bana kadın olduğum için şöyle davrandılar şeyine hiçbir zaman girmeyi tercih etmedim. Ama toplumumuzda şöyle bir durum var yani belki dünyada da var olan bir şey uygulamacı ustaların hani eğitimleri, yaşam biçimleri, hayata bakışları tabii ki bizim beklediğimiz gibi olmayabiliyor. Orada özellikle çok genç iç mimarken hani sadece ustalardan değil müşteriden de yani bilinçli gözüken müşteriden de benzer şeyleri yaşıyorsunuz yani ayrımcılık demiyim kadına ait ayrımcılık değil ama güzel sanatlar tasarım yaratma eğilimiyle ilgili yapılan işe saygının yeterince olmaması gibi bir şeyle karşılaştım...” (AİMK2)

Akademisyenlere kadın ve erkek öğrencilerin tasarım yaklaşımları arasında bir fark görüp görmedikleri sorulduğunda, doğrudan cinsiyete dayalı bir farklılıktan bahsedilmemiştir. Ancak alt metinde kadınların daha detaycı, daha çalışkan olması gibi satır aralarına sızan toplumsal cinsiyetle birlikte düşünülen yargılardan bahsedilebilir.

“Aslında görmüyorum. Yani şu andaki öğrenciye baktığım zaman çok başarılı olan kadın öğrenciler de var erkek öğrenciler de var. Çok ilgisiz

erkekler var, ilgisiz kızlar var. Yani o biraz... çalışmak zorunda olanlar var, yurtta kalanlar var. Yani o biraz sosyal durumuyla ilişkili sanıyorum. Ailevi yapılarıyla ilişkili, ekonomik durumlarıyla ilgili. Tasarım yaklaşımlarıyla ilgili kesinlikle öyle bir fark görmüyorum. Cinsiyet farkı yok bence proje yürütmenin işte detaycı olmanın... Bazı kızlar erkeklerden çok daha detaycı bazı erkekler hiç ilgisiz başka ilgileri oluyor. Tabii yaşla da ilgili o biraz sanıyorum. Genç yaşta aslında meslek sahibi olmak zorunda kalıyorlar Türkiye’de. Yani yaş büyük etken. Yaşı büyük olan öğrencilerimiz daha verimli işler çıkarabiliyorlar ama hani ona çok istatistiki olarak bakmadığım için ona bir şey söyleyemem.” (AİMKİ)

Genel Sonuçlar

İç mimarlığa kadın özelinden bakılmasının temel nedeni, Türkiye’de mesleğin kendini gerçekleştirme mücadelesinde öncü bir rol üstlenmemiş olmasına rağmen, son yıllarda üniversitelerin iç mimarlık bölümlerinde okuyan kadın öğrencilerin ve kadın öğretim üyelerinin sayısında gözlemlenen artıştır. Bu çerçevede niceliksel veriler ve grafiklerle Türkiye’deki genel durum ortaya konduktan sonra nesiller arası yaklaşım farklarını da gözetmek niyetiyle farklı deneyimlere sahip, farklı yaş grubundan kadın ve erkek iç mimarlar/iç mimar adaylarıyla görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan hiçbir iç mimarın aslında bu konu hakkında önceden derinlemesine düşünmediği fark edilmiştir. Görüşmelerde kadın olduğu için iç mimarlık mesleğini seçtiğini belirten hiç kimseyle karşılaşılmamıştır. Görüşülen kişiler genel olarak iç mimariye, tasarıma ve sanata ilgi duydukları için bu mesleği tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Mesleğin tanınırlığıyla, toplumsal algısıyla ilgili sorulan sorulara genel olarak verilen cevaplar olumsuzdur. Yapılan tarihsel okumalarda ve dünyada konuyla ilgili yapılan benzer araştırmalarda da görüldüğü üzere iç mimarlık toplumlar tarafından çok fazla kabul gören bir

meslek olarak algılanmamaktadır.

Günümüzde hala iç mimarlığın dekorasyonla ilişkilendirilerek indirgeyici/küçümseyici yaklaşımlara maruz kaldığı katılımcılar tarafından da iletilmiştir.

Görüşme yapılan kişilere toplumsal cinsiyet odaklı sorular sorulduğunda özellikle aktif iç mimarların konuyla ilgili belirleyici/yargılayıcı yorum yapmaktan kaçındıkları gözlemlenmiştir. Ancak yine de görüşülen on yedi kişiden on bir tanesinin de doğruladığı üzere kadın toplumsal olarak iç mekân ile özdeşleştirilmektedir. Görüşmeciler her ne kadar bugüne kadar iç mimarlıkla ilgili olaylara ve bireysel deneyimlerine cinsiyetçi/ayrımcı gözle bakmadıklarını ifade etmişlerse de sorulan sorulara deneyimlerinden örneklerle verdikleri cevaplarda kadınların tasarım konusunda süslemeye, detaya erkeklere nazaran daha çok önem verdiği, erkeklerin ise bilişim ile ilgili konularda ve teknik olarak kadınlardan daha başarılı olduğu; cinsiyetin tasarımcının çizgisine ve sonuç ürüne biçimsel olarak yansıdığı (*eğrisel formlar, doğrusal çizgiler benzeri*) algısı oldukça yaygındır.

Bu çalışma, katılımcı öğretim üyelerinin cinsiyetsizlik vurgusu, öğrencilerin mesleği tercih nedenleri gibi pek çok yönüyle Ruff’un (2014) araştırmasının sonuçlarıyla örtüşmektedir. Ruff (2014) iç mekan tasarımı konulu televizyon programlarında kamera karşısına çıkan iç mimarların kadın ya da ‘gay’ olmasının heteroseksüel erkekleri bu meslekten soğutan nedenlerden biri olabileceği yönünde bir tespitte bulunmuştur, Türkiye’de de benzer programlarda tasarım mesleklerinin genellikle kadın ya da eşcinsellere yakıştırıldığı görülür.

İç mimarlık sadece ülkemizde değil tüm dünyada kimlik sıkıntısı yaşayan bir meslektir. Geçmişten günümüze kadar ve hatta belki günümüzde daha yoğun biçimde toplumsal bir baskıyla karşılaşmaktadır. Öncü iç mimarlarla yapılan görüşmelerde o dönemlerde iç mimarlık bölümlerinde kadın sayısının fazlalığından hiç bahsedilmemiştir. Tabii bunun Türkiye özelinde çok daha

başka sosyo-kültürel nedenleri olabilir.

(1980 öncesi kadınların ne kadarının üniversite eğitimi aldığı ayrıca bir tartışma konusudur.)

Ancak geçmişte ülkemizde iç mimarlığın bu denli cinsiyetlendirilmemiş olduğu söylenebilir.

Batı'da kendini gerçekleştirme mücadelesi içinde kadının öncü rol üstlendiği iç mimarlık mesleği her ne kadar tüm dünyada konut iç mekânı ve estetik değerler ve bağlı olarak önyargılara dayalı cinsiyetçi kavramlarla özdeşleştirilse ve görece eril mimarlık tarafından ötekileştirildiyse de doğası itibarıyla çok çeşitli ve derinlikte bilgi, beceri ve uzmanlaşma gerektirmektedir. Kadınlar, konut iç mekânı yanı sıra kentsel/kamusal iç mekân ve yeniden işlevlendirme projelerinin uygulamalarında daha çok yer aldıkça ve toplumsal cinsiyete dayalı önyargılar kırıldığı ölçüde iç mimarlık mesleğine yönelik cinsiyetçi yaklaşımların da aşılabileceği öngörülebilir●

Kaynakça

- Ak, B. 2008. *Sanat ve Tasarım Eğitiminde Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu Gerçeği*. İstanbul: Ege Reklam ve Basım Sanatları Ltd. Şti.
- Bahçeşehir Üniversitesi Öğrenci İşleri, Kasım 2015. 2002 yılından itibaren içmimarlık bölümüne kaydolun öğrencilerin cinsiyet bilgileri.
- Cezar, M. 1983. *Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100. Yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne. Kurumumuz 100 yaşında*. İstanbul: MSÜ, s. 5-84.
- Crawford, Elizabeth., 2011. *Spirited Women of Gower Street: The Garretts and their Circle. UCL Bloomsbury Project*. 15 April 2011 London.
- Edwards, C. 2011. *Interior design: A critical introduction*. Birleşik Krallık: Berg
- Gura, J. B. 2000. "Part Two: 1950-2000". *Women Designers in the USA 1900-2000*. New Heaven: Yale Üniversitesi Yayınları, pp. 305-316.
- Gürel, M.Ö. 2014. Türkiye'de İç Mimarlığın Bir Hikayesi. İçinde: Şumnu, U. der. *Türkiye'de İçmimarlık ve İçmimarlar*. İstanbul: İçmimarlar Odası Yayınları, s. 21-26.
- İçmimarlar Odası, Kasım 2015. 1976-2015 yılları arasında Odaya kayıt yaptıran içmimarların cinsiyet bilgileri.
- Jenkins, T. H. 1982. Participation of Women In the Design Professions. *Housing and Society* 9 (2), pp. 118-122.
- Kaptan, B. 1998. İçmimarlığın Oluşum ve Örgütlenme Süreci. *Anadolu Sanat: Sürekli Sanat ve Kültür Dergisi*. (8), s. 64-87.
- Kirkham, P. & Sparke, P. 2000. "A Woman's Place...?". *Women Designers in the USA 1900-2000*. New Heaven: Yale Üniversitesi Yayınları, pp. 305-316.
- Lees-Maffei, G. 2008. Introduction: Professionalization as a Focus in Interior Design History. *Journal of Design History* 21 (1), pp. 1-18.
- Massey, A. 2008. *Interior Design since 1900*. London: Thames and Hudson World of Art.
- Milliyet, 1960. 09 Ekim 1960. 'İtibarlı Bir Meslekte Yükselineceksiniz', s.4. [çevrimiçi] Erişim yeri: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> [Erişim tarihi: Kasım 2015].
- Milliyet, 1961. 1 Ekim 1961. 'İDE Dekorasyon Atelyesi', s.4. [çevrimiçi] Erişim yeri: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> [Erişim tarihi: Kasım 2015].
- Milliyet, 1967. 11 Mart 1967 tarihli kongre daveti. 'Dahili Mimarlar Birliğinden', s.6. [çevrimiçi] Erişim yeri: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> [Erişim tarihi: Kasım 2015].
- Mimar Sinan Üniversitesi, Gezgin, A. Ö. (Ed.), 2003. *Akademi'ye Tanıklık 3 Güzel Sanatlar Akademisi'ne Bakışlar Dekoratif Sanatlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Munhall, E. 1999. *Elsie de Wolfe: The American Pioneer who vanquished Victorian gloom*. [çevrimiçi]. Erişim yeri: <http://www.architecturaldigest.com/story/dewolfe-article-012000> [Erişim tarihi: 03 May 2016].
- Olçay, H. 2012. *A Story of Interior Architecture: Emergence & Early Educational Implementations in Turkey*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi İç Mimari ve Çevre Tasarımı Bölümü.
- Pile, J. 2009. *A history of interior design*. Londra: King Publishing.
- Pottgiesser, U. 2011. *Interior Design as an Academic*

- Discipline in Germany. *Journal of Interior Design* 36 (4), pp. 5-14.
- Ruff, C. 2014. *Gender Imbalance in the Design School: Enrollment Patterns Among Interior Design Students*. Postgraduate Thesis, Arizona State University Master of Science in Design.
- Şengül, K. 2016. Görüşme, 24 Temmuz 2016.
- Tate, A. & Smith, C.R. 1986. *Interior design in the 20th century*. New York: Harper and Row Publishers.
- Ünansal, N. 2014. Türkiye’de İçmimarlık Tarihine Bir Bakış – I, II, III. İçinde: Şumnu, U. der. *Türkiye’de İçmimarlık ve İçmimarlar*. İstanbul: İçmimarlar Odası Yayınları, ss. 31-47.
- YÖK (Türkiye Yükseköğretim Kurumu). 2014-2015 öğretim yılında içmimarlık eğitimi alan öğrenci sayısı ve cinsiyet bilgileri. [Şubat 2016].
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. Öğretim elemanı istatistikleri. [çevrimiçi] Erişim Yeri: <https://istatistik.yok.gov.tr/> [Erişim tarihi: Şubat 2016].
- Url 1: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Tarihçesi [çevrimiçi]. Erişim yeri: www.gsf.hacettepe.edu.tr [Erişim tarihi: 10 Aralık 2015].
- Url 2: Bilkent Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Tarihçesi [çevrimiçi]. Erişim yeri: www.bilkent.edu.tr [Erişim tarihi: 10 Aralık 2015].
- Url 3: 2017-ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu-Tablo-4 [çevrimiçi]. Erişim yeri: <http://www.osym.gov.tr/TR,13263/2017-osys-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html> [Erişim tarihi: 30 Ocak 2018].